

Jakub Kossowski

Muzeum Farmacji im. prof. Jana Muszyńskiego w Łodzi

Forum Bibliotek Medycznych 7/1 (13), 439-452

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mgr Jakub Kossowski
Łódź – MF

**MUZEUM FARMACJI
IM. PROF. JANA MUSZYŃSKIEGO
W ŁODZI**

Abstract

The Jan Muszyński Museum of Pharmacy is the new destination on the cultural map of Łódź. The museum was established in 2008 on the initiative of two Łódź pharmacists, Ms Teresa Górská and Dr Wojciech Giermaziak. It is currently owned by Przedsiębiorstwo Zaopatrzenia Farmaceutycznego CEFARM – Łódź Sp. z o.o., a member of the Pelion Group.

The purpose of the institution is to collect, preserve, and exhibit objects related to the heritage of the pharmaceutical industry by making them available to the public, and to promote knowledge about the history, development, achievements and changing nature of the pharmaceutical profession.

The museum is located in an 1840 townhouse at Plac Wolności 2, where the longest-running Łódź pharmacy has been open for business since 1830. The museum occupies the ground floor and the first floor of the building. The institution is named after Professor Jan Muszyński, who was one of the founders and the first dean of the Pharmacy Department in Łódź, as well as the Chair of Pharmacognosy, a youth educator, pioneer of herbalism, and a populariser of the history of pharmacy.

The Pharmacy Museum has a permanent exhibition, but also organises temporary displays.

The permanent exhibition includes carefully recreated spaces and items, including:

- Recreations of pharmacies from the end of the 19th century, along with period furniture, glassware, scales and pharmaceutical instruments,
- A herbarium with a collection of containers and tools for storing and processing herbs,
- A library containing old Pharmacopoeia, calendars and pharmaceutical journals.

In addition, the museum puts on temporary exhibitions on the history of Łódź and the pharmaceutical industry.

The Jan Muszyński Museum of Pharmacy also hosts scientific meetings, conferences and professional workshops. To honour the tradition and history of Łódź pharmacies, the museum serves as a venue for meetings, lectures and vernissages.

As a cultural institution, we also organise classes for children and teenagers.

We operate our own website at www.muzeumfarmacji.eu, and a *Facebook* profile, which is updated with current information about events taking place at the museum.

Streszczenie

Muzeum Farmacji im. prof. Jana Muszyńskiego w Łodzi jest nową instytucją kultury na mapie miasta Łodzi. Placówka istnieje od 2008 roku i została utworzona z inicjatywy łódzkich farmaceutów mgr farm. Teresy Górskiej oraz dr Wojciecha Giermaziaka. Właścicielem Muzeum jest Przedsiębiorstwo Zaopatrzenia Farmaceutycznego CEFARM – Łódź Sp. z o.o., które wchodzi w skład grupy kapitałowej Pelion S.A.

Celem placówki jest działalność w zakresie gromadzenia, przechowywania, opracowywania, ekspozycji i udostępniania dóbr kultury materialnej z dziedziny farmacji oraz upowszechniania wiedzy z zakresu historii, rozwoju, osiągnięć i przeobrażeń zawodu farmaceuty.

Siedzibą muzeum jest mieszczańska kamienica z 1840 r. przy Placu Wolności 2, w której funkcjonuje do dziś pierwsza łódzka apteka otwarta w 1830 r. Muzeum zajmuje parter oraz I piętro tej kamienicy. Patronem placówki jest prof. Jan Muszyński – współorganizator Wydziału Farmacji w Łodzi, jego pierwszy dziekan oraz kierownik Katedry Farmakognozji, wychowawca młodzieży, pionier ziołolecznictwa w Polsce, a także propagator historii farmacji.

Muzeum Farmacji posiada ekspozycję stałą oraz organizuje liczne wystawy czasowe.

Na stałą ekspozycję składają się odtworzone z dbałością:

- izby apteczne z przełomu XIX i XX w. wraz zabytkowymi meblami, naczyniami, wagami oraz narzędziami aptecznymi,
- zielarnia ze zbiorem pojemników do przechowywania ziół oraz narzędzi do ich przetwarzania,
- biblioteka z kolekcją starych farmakopei, kalendarzy i czasopism farmaceutycznych.

W muzeum organizowane są również wystawy czasowe o tematyce związanej z historią farmacji i miasta Łodzi.

Muzeum Farmacji im. prof. J. Muszyńskiego jest miejscem organizacji spotkań naukowych, konferencji i warsztatów zawodowych. W celu kultywowania tradycji i historii aptekarstwa łódzkiego organizowane są w muzeum liczne spotkania, wykłady, wernisaże.

Jako placówka kultury oferujemy lekcje edukacyjne dla dzieci i młodzieży.

Posiadamy własną stronę internetową (www.muzeumfarmacji.eu) jak również konto na serwisie społecznościowym „Facebook” na których zamieszone są informacje o aktualnych wydarzeniach mających miejsce w naszej placówce.

Wstęp. Kilka słów o historii muzealnictwa farmaceutycznego w Polsce

Muzealnictwo farmaceutyczne w Polsce zaczęło się kształtować znacznie później niż inne rodzaje kolekcji muzealnych. „Wynikało to z sytuacji politycznej: rozbiory, rządy zaborców, zubożenie społeczeństwa, pozbawienie narodu suwerenności itp. Dopiero w 1881 roku dwaj historycy farmacji: Ernest Sulimczyk Świeżawski i Kazimierz Wenda zaproponowali Warszawskiemu Towarzystwu Farmaceutycznemu utworzenie załączka przyszłego muzeum zabytków aptekarskich”¹.

Następnym ważnym wydarzeniem mającym wpływ na rozwój muzealnictwa farmaceutycznego w Polsce był I Zjazd Aptekarzy Królestwa Polskiego, który miał miejsce w Łodzi w 1912 roku. Wówczas dwóch aptekarzy Michał Rawita Wilanowski i Teofil Tugendhold zaprezentowali referaty dotyczące historii farmacji. Podczas zjazdu ukonstytuowały się odpowiednie uchwały mające na celu wprowadzenie najpotrzebniej-

¹ Stanisław Proń: *Musaeum Poloniae Pharmaceuticum Warszawa 1967* s. 20

szych reform w zawodzie. Uchwała nr 6 brzmiała: „Zjazd uprasza kolegów aptekarzy o nadsyłanie do Towarzystw wszelkich zabytków i okazów, tyjących się historii Farmacji, w celu utworzenia muzeum farmaceutycznego”². Jeszcze tego samego roku na łamach „Wiadomości Farmaceutycznych ukazała się odezwa skierowana do farmaceutów aby „wszelkie mające styczność z aptekarstwem, zabytki polskie, posiadające muzealną wartość, w postaci manuskryptów, nadań, przyrządów, naczyń, utensyliów, osobliwości itd. , raczył nadsyłać pod adresem Warszawskiego Towarzystwa Farmaceutycznego do tymczasowego przechowania, aby tą drogą zapoczątkować utworzenie Muzeum Farmaceutycznego”³. Niestety wybuch I wojny światowej w 1914 roku zniweczył te plany.

W dwudziestoleciu międzywojennym zaczęły powstawać w ramach Towarzystw Farmaceutycznych małe ekspozycje przedstawiające zbiory farmakognostyczno-chemiczne oraz liczne utensylia apteczne. Miastami w których zaczęto tworzyć załączki kolekcji aptekarskich były: Lwów, Wilno, Poznań, Częstochowa. Tym razem katastrofa II Wojny Światowej doprowadziła do zniszczenia lub rozproszenia dotychczas zebranych kolekcji.

Dnia 16 XI 1946 roku Okręgowa Izba Aptekarska w Krakowie rozpoczęła starania o utworzenie Muzeum Aptekarstwa Ziemi Krakowskiej. Inicjatorem powstania muzeum i pierwszym dyrektorem został dr Stanisław Proń. „Dzisiejsze polskie muzealnictwo farmaceutyczne jest bardzo różnorodne. Możemy zaliczyć do niego muzea działające w ramach jednostek uczelnianych, placówki istniejące przy Przedsiębiorstwach Zaopatrzenia Farmaceutycznego „Cefarm” lub oddziałach Polskiej Grupy Farmaceutycznej (dziś Pelion) oraz muzea przy aptekach. Wspomnieć też należy o ekspozycjach o muzealnym charakterze tworzonych w różnej skali we wnętrzach aptek. Zróżnicowanie to jest wynikiem zawyłych losów kształtowania się muzeów farmacji”⁴.

Powstanie Muzeum Farmacji im. prof. Jana Muszyńskiego w Łodzi Patron, siedziba i pierwsza apteka

Muzeum Farmacji im. prof. Jana Muszyńskiego w Łodzi jest nową instytucją kultury na mapie miasta Łodzi. Placówka istnieje od 2008 roku i została utworzona z inicjatywy łódzkich farmaceutów mgr farm. Teresy Górskiej oraz dr Wojciecha Giermaziaka. Właścicielem Muzeum jest Przedsiębiorstwo Zaopatrzenia Farmaceutycznego CEFARM – Łódź Sp. z o.o., które wchodzi w skład grupy kapitałowej Pelion S.A.

Celem placówki jest działalność w zakresie gromadzenia, przechowywania, opracowywania, eksponowania i udostępniania dóbr kultury materialnej z dziedziny farmacji oraz upowszechniania wiedzy z zakresu historii, rozwoju, osiągnięć i przeobrażeń zawodu farmaceuty.

² Pamiętnik Pierwszego Zjazdu Aptekarzy Królestwa Polskiego w Łodzi 1912 r., Warszawa 1913 s. 15

³ *Wiad. Farm.* 1912 R. 39 nr 36 s. 505

⁴ Wojciech Ślusarczyk: *Muzealnictwo farmaceutyczne w Polsce. Muzealnictwo* 2010 nr 51 s. 134

Fasada kamienicy przy pl. Wolności 2

Siedzibą muzeum jest mieszczańska kamienica z 1840 r. przy Placu Wolności 2, w której funkcjonuje do dziś pierwsza łódzka apteka otwarta w 1830 r. Muzeum zajmuje parter oraz I piętro tej kamienicy. Patronem placówki jest prof. Jan Muszyński – współorganizator Wydziału Farmacji w Łodzi, jego pierwszy dziekan oraz kierownik Katedry Farmakognozji, wychowawca młodzieży, pionier ziołolecznictwa w Polsce, a także propagator historii farmacji.

Historia pierwszej łódzkiej apteki rozpoczyna się w roku 1828 kiedy to niemiecki osadnik „Karol Ketschen otrzymał koncesję (konsens), wydaną przez Komisję Rządową Spraw Wewnętrznych, na założenie w mieście pierwszej apteki”.⁵ Dwa lata później w 1830 r., po pokonaniu trudności związanych z uzyskaniem lokalu i zaopatrzeniem oraz sprowadzeniem potrzebnych środków leczniczych, Ketschen otwiera wspomnianą aptekę w wynajętym pomieszczeniu kamienicy Antoniego Bittdorfa na Rynku Nowego Miasta 2 (dziś pl. Wolności 7). Był to wówczas pierwszy murowany dom na Nowym Rynku. W 1840 r. aptekę nabył Bogumił Zimmermann. W tym samym roku właściciel postanawia wybudować nowy budynek pod siedzibę swojej apteki. W ten sposób powstał jednopiętrowy murowany dom w Rynku Nowego Miasta 7 (dziś pl. Wolności 2), w którym opisywana apteka mieści się do dzisiaj. W 1893 roku za sprawą ówczes-

⁵ Robert Rembieniński: *Zarys historyczny powstania i rozwoju aptek łódzkich*. Warszawa 1934 s. 11

Prof. Jan Muszyński

snego właściciela apteki Kazimierza Leinwebera kamienica została znacząco przebudowana. Dobudowano drugie piętro, zmieniono fasadę, której nadano styl neobarokowy oraz wybudowano dwie oficyny. Autorem projektu był znany wówczas w Łodzi architekt Gustaw Landau-Gutenteger. Charakterystyczny styl kamienicy został zachowany do dziś.

Ekspozycje

Muzeum Farmacji posiada ekspozycję stałą oraz organizuje liczne wystawy czasowe.

Na stałą ekspozycję składają się odtworzone z dbałością:

- izby apteczne z przełomu XIX i XX w. wraz zabytkowymi meblami, naczyniami, wagami oraz narzędziami aptecznymi,
- zielarnia ze zbiorem pojemników do przechowywania ziół oraz narzędzi do ich przetwarzania,
- biblioteka z kolekcją starych farmakopei, kalendarzy i czasopism farmaceutycznych.

W muzeum organizowane są również wystawy czasowe o tematyce związanej z historią farmacji i miasta Łodzi.

W 2013 roku Muzeum Farmacji zorganizowało następujące wystawy:

„*Zimna woda zdrowia doda, woda w lecznictwie, higienie i pielęgnacji*”. To wystawa wypożyczona z Muzeum Farmacji im. A. Leśniewskiej w Warszawie. Ekspozycja prezentowała historię balneologii na przestrzeni wieków oraz ukazywała znaczącą rolę polskich farmaceutów w jej propagowaniu. Muzealia pochodziły ponadto ze zbiorów Muzeum Techniki w Warszawie oraz Muzeum Farmacji w Lublinie oraz zbiorów własnych.

7 grudnia 2012 roku Sejm RP przyjął uchwałę ustanowienia roku 2013 rokiem Juliana Tuwima. W związku z powyższym Muzeum Farmacji włączyło się w te obchody organizując wystawę zatytułowaną „*Inspirowane poezją Juliana Tuwima*”. Ekspozycja składała się z obrazów i prac autorów ze „Stowarzyszenia Artystów Plastyków Amatorów z Łodzi” i „Artystów z Partnerstwa na Rzecz Aleksandrowa Łódzkiego”. W większości prace przedstawiały motywy kwiatowe. Julian Tuwim jako młodzieniec fascynował się sztuką alchemiczną, farmacją i ziołolecznictwem.

„*Karty świąteczne Hanny Nast*” – wystawa kart Bożonarodzeniowych. Hanna Nast – urodzona w Stanisławowie. Pochodzi z farmaceutycznego rodu Głuchowskich. Jest

XVIII-wieczne drewniane puszki apteczne

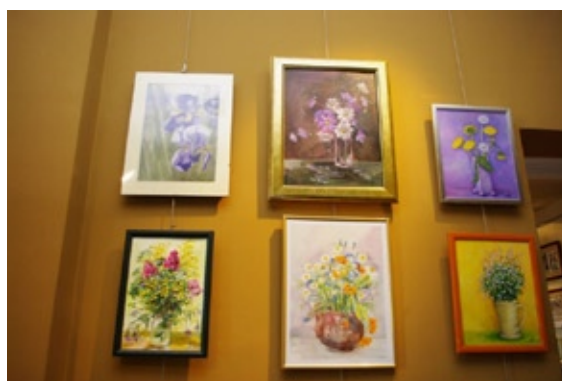

Parter muzeum z widoczną zabytkową kasą, wagą i szyldem aptecznym z 2 poł. XIX w.

wnuczką Bronisława Głuchowskiego – wybitnego i cenionego aptekarza, patrioty, społecznika i prezesa Łódzkiego Stowarzyszenia Aptekarzy. Ukończyła studia artystyczne w 1964 r., na warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych w pracowni prof. Juliana Pałki. Tworzy w zakresie grafiki użytkowej. Eksponowane na wystawie prace pochodzą z lat 1964 – 2013 i wykonane są techniką kolażu.

„Zimna woda zdrowia doda...”

„Inspirowane poezją Juliana Tuwima”

Zbiory

Podstawową funkcją każdej placówki muzealnej jest gromadzenie, opracowywanie i prezentacja zbiorów. Do inwentaryzacji zbiorów muzeum wykorzystuje program komputerowy „musnet”. Muzeum prowadzi inwentaryzację elektroniczną. Każda karta inwentaryzacyjna zawiera dokładny opis eksponatu, jego wymiary i fotografię. W naszych zbiorach jest ok. 3000 eksponatów. Większą ich część stanowią darowizny od osób prywatnych, z aptek, czy od emerytowanych farmaceutów.

Meble apteczne z przełomu XIX i XX w.

Kolekcja butelek aptecznych

Działalność popularnonaukowa

Muzeum Farmacji im. prof. J. Muszyńskiego jest miejscem organizacji spotkań naukowych, konferencji i warsztatów zawodowych. W celu kultywowania tradycji i historii aptekarstwa łódzkiego organizowane są w muzeum liczne spotkania, wykłady, wernisaże. Oto wydarzenia, które miały miejsce w mijającym roku.

„*Farmaceuci w powstaniu 1863 r.*” spotkanie i wykład podczas którego przypomniano o istotnej roli jaką odegrali aptekarze, również łódzcy, w czasie powstania narodowego w 1863 r.

„*Maliny w farmacji i poezji*”, wykład zawierał wiele ciekawych informacji dotyczących działania substancji zawartych w malinach. Podczas spotkania zaakcentowano rolę malin w polskiej sztuce na przykładach muzyczno-poetyckich. Spotkanie ubogacone zostało warsztatami plastycznymi „Malinowy chruśniak”.

„*W aptece Chrystusowej, leki dla duszy i ciała*”, wykład wygłoszony z okazji obchodów święta aptekarza w dniu patronów farmaceutów i lekarzy świętych Kosmy i Damiana. Wykład zaprezentowała dr Aldona Plucińska kustosz z Muzeum Archeologiczno-Etnograficznego z Łodzi.

„*Zwiastunowi z Gór. I Oaza w Rzymie – moje wspomnienia*” spotkanie z autorką książki Joanną M. Jurkiewicz, córką łódzkiej farmaceutki. Zaraz po wyborze na Stolicę Piotrową Jan Paweł II zaprosił uczestników Ruchu Światło-Życie na spotkanie do Rzymu. Na apel odpowiedziała grupa kilkudziesięciu oazowiczów w Polsce, wśród nich właśnie Pani Joanna. Skrzętnie robione notatki w trakcie pobytu w Wiecznym Mieście były fundamentem do napisania i wydania po wielu latach opisywanej książki.

„*Rośliny zielne w poezji Juliana Tuwima*” wykład prezentujący przykłady roślin leczniczych, o których pisał związany z Łodzią Julian Tuwim. W trakcie wykładu można się było dowiedzieć na jakie dolegliwości stosujemy opisywane przez poetę zioła.

„*Po co nam historia? – refleksje na przykładzie Włodzimierza Głuchowskiego – właściciela apteki, oficera Armii Krajowej, uczestnika Powstania Warszawskiego*”. Wykład dr Dariusza Klemantowicza - adiunkta w Katedrze Historii Histografii i Nauk Pomocniczych Historii oraz Kierownika Archiwum i Muzeum Uniwersytetu Łódzkiego.

W 2013 roku Muzeum Farmacji było współorganizatorem spotkania w ramach którego odbyły się dwie konferencje naukowo-szkoleniowe obejmujące warsztaty z receptury. Tematami konferencji były: „*Postępy w technologii leków recepturowych*” i „*Problemy współczesnej receptury*”

Ponadto corocznie muzeum prowadzi zajęcia dla słuchaczy Pomaturalnego Studium Farmaceutycznego z Łodzi podczas, których młodzież poznaje historię zawodu aptekarskiego.

Nasze muzeum jest miejscem odbywania praktyk zawodowych przez studentów Uniwersytetu Łódzkiego.

Edukacja

Muzeum oferuje zajęcia edukacyjne dla dzieci i młodzieży. Dzieci wykorzystując zdolności manualne rozcierają kostki cukru w moździerzach robiąc w ten sposób cukier puder. Grupom szkolnym proponujemy przygotowywanie pigułek, czopków z kolorowej plasteliny, a także odmierzanie płynów za pomocą kroplomierzy. Dla starszych dzieci oferujemy rozwiązywanie krzyżówek farmaceutycznych oraz odszukiwanie na mapie historycznych miejsc naszego miasta. Uczymy w ten sposób historii miasta i topografii. Lekcje muzealne cieszą się dużym zainteresowaniem i powodują że nasze muzeum staje się atrakcyjnym miejscem na mapie muzealniczej Łodzi.

Dzieci na zajęciach

Współpraca z innymi instytucjami

Od początku swojego funkcjonowania muzeum nawiązuje współpracę z licznymi instytucjami i organizacjami. Są wśród nich przede wszystkim muzea takie jak: Muzeum Miasta Łodzi, Muzeum Tradycji Niepodległościowych, Centralne Muzeum Włókiennictwa, Muzeum Polskiej Wojskowej Służby Zdrowia na Uniwersytecie Medycznym

Studenci z „Młodej Farmacji” na zajęciach w muzeum

w Łodzi, Muzeum Farmacji w Krakowie, Muzeum Farmacji w Warszawie, Muzeum Farmacji w Lublinie, Muzeum Farmacji Apteki „Pod Łabędziem” w Bydgoszczy i Muzeum Techniki w Warszawie. Współpracujemy z Uniwersytetem Medycznym i Wydziałem Farmaceutycznym, a także z Uniwersytetem Łódzkim w tym z Wydziałem Biologii oraz z Wydziałem Geografii i Nauk o Ziemi. Muzeum współpracuje z Polskim Towarzystwem Farmaceutycznym (Sekcją Aptek, Sekcją Historii Farmacji oraz Sekcją Studencką PTFarm „Młoda Farmacja”). Wiedzy na temat działalności muzeum można zasięgnąć poprzez Łódzkie Centrum Informacji Turystycznej.

Od 2010 roku muzeum gości zwiedzających również w trakcie akcji „Plac Wolności Otwarty na Kulturę”, podczas której istnieje możliwość zakupu jednego biletu uprawniającego do odwiedzenia wszystkich czterech muzeów zlokalizowanych na placu Wolności. W ramach tego wydarzenia przygotowywane są specjalne atrakcje np. wykłady tematyczne. W Muzeum Farmacji z tej okazji ogłoszono wykłady poświęcone roślinom- afrodyzjakom, ikonografii i kulcie świętych Kosmy i Damiana czy czterem żywiołom.

Od początku działalności uczestniczymy w „Europejskiej Nocy Muzeów”, podczas której rok rocznie odwiedza nas kilka tysięcy zwiedzających. Na każdą edycję przygotowujemy specjalną prezentację multimedialną i wystawę o tematyce historycznej.

Noc Muzeów 2013

Stół recepturowy z wyposażeniem

Promocja

Ukazało się wiele artykułów o działalności muzeum w prasie łódzkiej i farmaceutycznej. Relacje z przebiegu licznych wydarzeń odbywających się w naszym muzeum można przeczytać w Magazynie partnerów Polskiej Grupy Farmaceutycznej – „Bez Recepty”, a także w „Aptekarzu Polskim”. W wyżej wymienionych tytułach znajdziemy artykuły przygotowywane przez pracowników muzeum na temat historii zawodu farmaceutycznego czy najciekawszych zbiorów.

„1000 Muzeów w Polsce - przewodnik” to pozycja książkowa, w której znalazła się krótka charakterystyka zbiorów muzealnych. Placówka została opisana także w wydanym w 2012 roku wydawnictwie zatytułowanym „Farmaceutycznym szlakiem. Przewodnik po Polsce.”

Na temat naszej działalności powstały dwa filmy. Jeden z nich to film w dwóch odcinkach, zrealizowany w ramach cyklicznego programu: Filmowa Encyklopedia Łodzi przez red. Jadwigę Wileńską i dyrektora Centrum Informacji Turystycznej – Ryszarda Bonisławskiego. Drugi film nakręcili młodzi dziennikarze z Osiedlowego Ośrodka Telewizyjnego „Ret-Sat” w Łodzi.

Na stałe zatrudnione w muzeum są trzy osoby, dwie z nich to pracownicy merytoryczni, a jedna prowadzi obsługę sekretariatu.

Strona internetowa muzeum

Muzeum posiada własną stronę internetową (www.muzeumfarmacji.eu) jak również konto na serwisie społecznościowym „Facebook” na których zamieszone są informacje o aktualnych wydarzeniach mających miejsce w naszej placówce.